

CENTRE EXCURSIONISTA DE LA SERRA ESPADÀ

Depòsit legal: CS-364-1999

Societat d'Amics de la Serra Espadà

Butlletí núm. 48 • PRIMAVERA-ESTIU 2015

Estimats socis:

Voreu en la programació que hem posat la jornada de programació de l'any vinent al mes de juny, açò és degut a que al proper any farem dos butlletins, en lloc de tres, per tal d'estalviar en despeses d'impressió i d'enviament.

Així quedaran els butlletins de la següent manera: tardor-hivern i primavera-estiu.

Com altres vegades demanem la vostra col·laboració en articles. El proper any arribarem al butlletí número 50, des de l'any 1999 sense interrupció, hem anat publicant tres butlletins per any i per al proper 2016 volem traure una edició especial.

Gràcies a tots i a totes per estar ahi.

Carme Orenga

Barranc de l'Oret

Edita: Societat d'Amics de la Serra Espadà

Les opinions dels autors no han de coincidir necessàriament amb les del consell de redacció.

Consell de redacció: José Antonio Campo, Inma Vicent, Carme Orenga i Rafa Vercher.

Diseny i maquetació: **eoprint**

Adreça Internet: <http://www.serra-espada.org>

Correu electrònic: secsase@serra-espada.org

 Centre Excursionista de la Serra Espadà

Foto portada: Rio Huéznar. Foto: Paco Rivas.

Foto contraportada: Timó. Foto: Carme Orenga.

Depòsit legal: CS-364-1999 • Coordinació: Carme Orenga • Imprimeix: **eoprint**, València

L'ÍNDEX

Portada.....	1
Estimats socis.....	2
Full d'inscripció.....	3
l'Índex.....	4
Notícies SASE.....	5, 6 i 7
L'economia del bé comú.....	8 i 9
Oficis perduts, els molins i el moliner.....	10,11 i 12
Programació.....	13 a 21
Cuinard en verd.....	22
Llibres recomanats.....	23
Querqus carreras de montaña.....	24, 25, 26 i 27
Contraportada.....	28

NOTÍCIES SASE

NOVA LLEI FORESTAL QUE PERMET CONSTRUIR EN ZONES CREMADES

A primers de gener el Govern Espanyol aprovava el projecte de Llei de Forests de 2006, mantenint de forma genèrica "la prohibició expressa de canvi d'ús durant 30 anys en un terreny forestal incendiat", però introduïa una excepció: terrenys en què concórrega un interès general que resulte prevalent al forestal. Açò vol dir que seran els Governos autonòmics els que decidiran si hi ha interès general per tal de canviar l'ús dels terrenys forestals... sempre es deixa ens mans dels governants les polítiques forestals, cosa que té prou de perill.

LES CABRES A FONDEGUILLA I EL SEU EFECTE DEVASTADOR

Al butlletí 46, Tardor 2014, us informàvem que la Junta Rectora del Parc Natural presentava, com a projecte nou i proposta estrella, la introducció de cabres de Grazalema al Parc Natural d'Espadà: concretament hi ha dos pastors de Cadis a Fondegulla.

Ha passat un any o un poc més i les conseqüències ja són visibles. El paratge de la fonteta de Marc està destrossat, els pastors s'han fet els amos de la font. Per a tindre aigua, ells mateixos han canalitzat la font amb uns tubs blaus i unes banyeres i així

l'aprofiten per a les seues cabres. Tanmateix, els veïns del poble, els excursionistes i visitants, ens hem quedat sense poder beure l'aigua d'aquesta font. Primer perquè les defecacions de les cabres poden haver contaminat l'aigua i, a més a més, perquè l'aigua ha estat canalitzada per a ús dels animals. Us passe unes fotos.

Açò és el que "els gestors" o responsables dels espais naturals presenten com a projecte estrella!!

MARXA SOLIDÀRIA DE NADAL

El passat desembre vam organitzar la marxa solidària i aquesta vegada hem canviat d'estratègia, la SASE va convidar a tots els assistents a dinar a una torrada d'embotit i els participants van aportar tres quilos de menjar o productes de neteja, per després donar-los a una entitat sense ànim de lucre. Aquesta vegada ha sigut la Creu Roja de la Vall d'Uixó la benefactora dels productes arreplegats. Donàrem quasi 100 quilos de menjar.

DENÚNCIA A LEÓN MIRAVET

Fa uns dies un soci ens alertava que en una finca de la Fundació havien entrat a senyalitzar tots els arbres per tal de tindre'ls preparats, suposem, per a traure el suro. Vam visitar la finca i efectivament, ens han senyalitzat els millors arbres per a l'extracció de suro. Cal dir que, prèviament, la

finca ha sigut també desbrossada.

L'única persona que es mou amb tota impunitat i entra en finques que no són d'ell és León Miravet i vam procedir a fer la denúncia a la Guàrdia Civil d'Artana.

PARTICIPACIÓ EN LA JORNADA BIOMASSA ORGANITZADA PER LA DIPUTACIÓ DE CASTELLÓ

El passat hivern, la Diputació de Castelló va organitzar unes jornades sobre Biomassa, mitjançant l'empresa Pangea consultores, com a part del seu Pla Provincial d'Acció en el marc de la Biomassa.

La SASE va participar en el segon taller d'experts per a l'aprofitament de la biomassa forestal a la província de Castelló, celebrat a Villanueva de Viver.

Tot i això, com associació conservacionista que som, pensem que és interessant participar en aquests espais per donar la nostra visió, garantint la gestió forestal sostenible i local dels boscos front a les expectatives de negoci que el sector de la biomassa genera entre administracions i empreses.

Encara que açò no significa que rebutgem les denúncies que fa la Plataforma Bosc Viu i Acció Ecologista-Agró sobre les actuacions d'extracció de fusta que realitzen moltes empreses amb subvencions de fons europeus i amb el vistiplau de la consellera Isabel Bonig.

Més avall voreu els arguments de la Plataforma Bosc Viu en defensa dels boscos valencians i la causa de les denúncies a Europa.

ES DENUNCIEN BRUTALS ACTUACIONS D'EXTRACCIÓ DE BIOMASSA

(És a dir, vegetació natural del bosc de tota mena, viva o morta, en paratges protegits, en zones fràgils i valuoses, on siga i com siga) subvencionades per fons europeus i que beneficien només a uns pocs, a costa de massacrar els ecosistemes forestals.

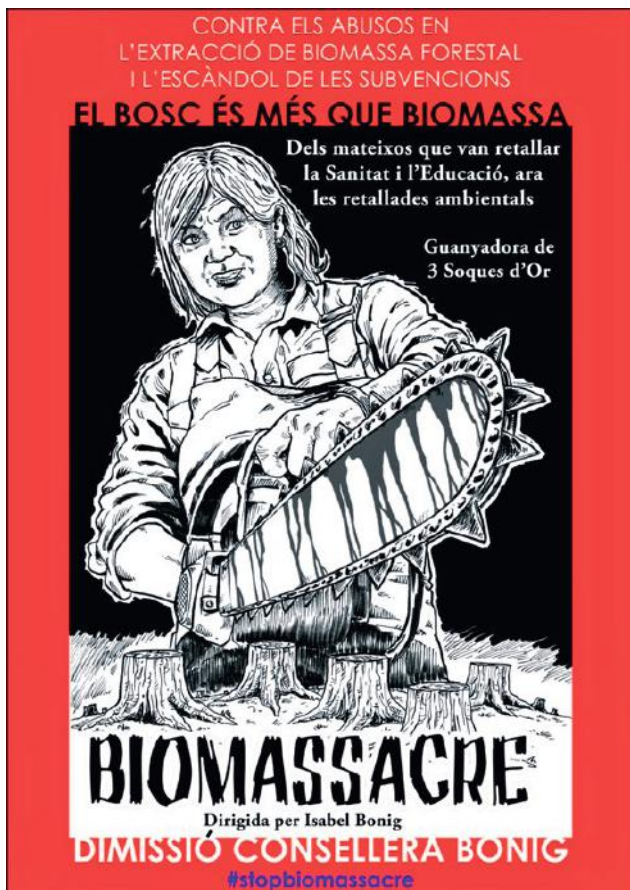
La Comissió Forestal d'Acció Ecologista-Agró ha remés a tots els grups parlamentaris de Les Corts Valencianes un nou informe sobre les subvencions atorgades per l'administració valenciana a l'extracció de biomassa forestal, una activitat que està generant greus impactes ambientals i molts pocs beneficis socials. L'estudi completa un primer avanç presentat en gener a Les Corts per part d'AE-Agró. En esta ampliació es denuncia el desigual i sospitós repartiment territorial de les ajudes per al sector de la biomassa, un fet que resulta inexplicable si no es vincula amb els interessos econòmics de determinades empreses forestals i amb la polèmica extracció de fusta cremada.

La Comissió Forestal d'Acció Ecologista-Agró va denunciar davant de les Corts Valencianes la concentració de les ajudes al sector de la biomassa forestal (vuit empreses s'emporten més del 75% dels ajuts) i els greus impactes ecològics de l'extracció de la fusta. En la majoria dels casos, esta activitat s'està realitzant sense cap cautela ambiental, provocant greus impactes ecològics en els nostres boscos. Fins i tot, en zones que recentment han patit incendis forestals i en espais naturals protegits, com per exemple en àrees que formen part de la Xarxa Natura 2000.

Primer el foc, després les subvencions

Segons la informació analitzada per AE-Agró, estes subvencions arriben en molts casos a les localitats valencianes després de patir un incendi forestal. Per exemple, en 2013, més del 35% de les ajudes globals a la biomassa es van concentrar en els municipis afectats pels dos devastadors incendis de 2012. Com ja han denunciat els ecologistes anteriorment, l'extracció de biomassa forestal resulta especialment greu i agressiva en terrenys cremats, per ser molt fràgils i estar desprotegits.

Per això, estes actuacions estan desaconsellades per informes científics del CEAM (Centre d'Estudis Ambientals del Mediterrani), les universitats valencianes, el Ministeri de Medi Ambient i de la pròpia Conselleria d'Infraestructures, Territori i Medi Ambient. Tanmateix, la Conselleria de Medi Ambient no només les permet, sinó que la valenciana és l'única comunitat autònoma que a més a més subvenciona l'extracció de biomassa en zones afectades per incendis recents.

La Conselleria, còmplice directa dels abusos

Actualment, davant els escrits presentats pels ecologistes denunciant els palpables abusos comesos tant en zones cremades com no cremades, la Conselleria es tanca en banda i insisteix que "tot està ben fet". Fins ara no hi ha constància de cap sanció per estes pràctiques, que podrien constituir infraccions de la legislació forestal vigent. Per a AE-Agró o el seguiment que efectua l'administració és inexistent o la Conselleria és còmplice directa dels abusos.

I és que resulta significatiu que algunes de les empreses i particulars que han rebut importants ajuts han participat també com "assessors" en el procés d'elaboració del polèmic PATFOR (Pla d'Acció Territorial Forestal) impulsat per la consellera Isabel Bonig. O formen part de la Mesa Forestal, un òrgan de participació pública en matèria forestal que margina les entitats conservacionistes i només representa en la pràctica els sectors interessats directament en l'explotació econòmica dels nostres boscos.

Cal aclarir que AE-Agró no s'oposa a l'aprofitament de la biomassa forestal que siga realment residual, si es fa

de manera selectiva i respectuosa amb el medi ambient. Però, no és el cas que ens ocupa. Al País Valencià s'està extraient biomassa que no és residual i, a més a més, de manera massiva, indiscriminada i abusiva, contravenint així la finalitat dels fons europeus d'on provenen la majoria de les subvencions per al sector.

Per acabar d'arrodonir aquesta qüestió, les empreses de biomassa que estan actuant ací no treballen la biomassa a les fàbriques d'ací que ho transformen en pellets, sinó que l'envien via marítima, des del port de València a Itàlia, on mitjançant la Comunitat Econòmica Europea reben subvencions per la seua transformació.

O siga, les empreses reben subvenció ací i a Itàlia. A més a més, el transport per mar de milers de tones de llenya és insostenible de totes totes i el més greu és que està finançat per Europa.

Font: Bosc Viu

ASSEMBLEA GENERAL

Aprofitem el butlletí per a convocar-vos a l'Assemblea general ordinària que tindrà lloc el proper dia 22 de maig a la seu de la SASE, al c/ Puríssima, 18 de Nules, amb el següent ordre del dia:

- Aprovació i memòria de comptes 2013 de la SASE
- Altres Assumptes
- Precs i preguntes

El president

Com tots els anys porteu l'entrepà i soparem a la vorera del local, la SASE posarà la beguda, picadeta i coca.

LA SEU DE LA SASE

La nostra seu està al carrer de la Puríssima, número 18 de Nules i us recordem que està oberta tots el dimecres de 18 a 20 hores. Romandrà tancada de l'1 de juliol fins al 15 de setembre. Teniu al vostre abast llibres d'excursionisme, mapes, revistes, memòries de l'associació, etc. Els socis podeu fer-ne ús sempre que vulgueu.

AVÍS IMPORTANT

NECESSITEM EL CORREU ELECTRÒNIC DE TOTS ELS SOCIS, I AIXÍ REBRIEU EL BUTLLETÍ I TOTS ELS COMUNICATS PER INTERNET.

L'ECONOMIA DEL BÉ COMÚ, UN PLANTEJAMENT NOVEDÓS

economia_del_bien_comun.org internacional.elpais.com

Economia del bé comú (en l'original alemany Gemeinwohl-Ökonomie), és un projecte econòmic obert a les empreses i promogut per l'economista austríac Christian Felber i més de 1000 voluntaris compromesos amb la difusió i evolució d'una veritable economia sostenible i alternativa als models del capitalisme i el comunisme que han quedat obsolets.

L'economia del bé comú s'ha de regir per una sèrie de principis bàsics que representen valors humans: confiança, honestedat, responsabilitat, cooperació, solidaritat, generositat i compassió, entre d'altres. En l'economia real actual es mesura l'èxit econòmic amb valors o indicadors monetaris com el producte interior brut i els beneficis que deixen fora els éssers humans i al medi en què vivim. Aquests indicadors no ens diuen res sobre si hi ha guerra, es viu en una dictadura, si sobreexplotem el medi, si es respecten els drets humans, etc. De la mateixa manera que una empresa tingui beneficis no ens indica res sobre les condicions dels seus treballadors ni sobre el que produeix ni com ho produeix.

El balanç del bé comú mesura com una empresa viu: la dignitat humana, la solidaritat, la justícia social, la sostenibilitat ecològica, la democràcia amb tots els seus proveïdors i clients. Per exemple, si l'empresa promou l'esclavitud infantil, si hi ha desigualtat entre homes i dones, si les rendes dels treballadors estan diferenciades ...

Finalment, l'avaluació d'aquests valors pot permetre al consumidor escollir els productes. Per als defensors de l'economia del bé comú, aquelles empreses a les que guien aquests principis i valors han d'obtenir avantatges legals que els permetin sobreviure, enfront dels valors del lucre i la competència actuals.

La implantació del model teòric va començar a l'octubre de 2010 amb un grup d'empreses de di-

versos països que participen activament complint voluntàriament els requisits del projecte d'economia del bé comú.

El passat 28 de maig es va fer públic un rànquing dels països més feliços del món que elabora l'OCDE cada any per mesurar la felicitat dels ciutadans. Que fa que un país sigui més feliç que un altre? Les variables que té en compte l'OCDE per valorar la felicitat són de sentit comú i van unides a la qualitat de vida: renda per càpita, ocupació, habitatge, seguretat, educació, medi ambient, salut, equilibri entre treball i vida privada.

La guanyadora és Austràlia, on no hi ha gairebé atur, les diferències salarials són quasi inexistent i les jornades laborals són reduïdes, el que els permet gaudir del temps lliure i conciliar la vida laboral amb la familiar.

A Espanya anem baixant llocs cada any que passa. L'augment de la desigualtat i el sentiment d'inseguretat per un futur cada vegada més incert estan fent efecte en la ciutadania espanyola. Ens demanen fer més hores amb un menor sou per augmentar uns índexs de productivitat que ningú s'atreveix a qüestionar. Però què passarà amb la resta d'índexs?

Mesurar la felicitat dels ciutadans pot semblar naïf i nou però en el regne de Bhutan ja fa anys que ho fan. Es tracta de la Felicitat Bruta Nacional (FBN). Bhutan està situat entre dues grans potències mundials, la Xina i l'Índia. Compta amb una població de 700.000 habitants i un territori similar en extensió a Suïssa.

I malgrat les seves limitacions en quatre dècades han aconseguit el que altres països aconsegueixen en centenars d'anys: sanitat i menjar assegurada, electricitat subvencionada, agricultura ecològica i un turisme d'alt valor que paga la major part dels

Christian Felber

impostos. L'esperança de vida dels bhutanesos ha passat, en els últims anys, de 44 a 66 anys i la seva alfabetització ha arribat al 60% de la població.

En aquest sentit des del moviment de l'Economia del Bé Comú s'ha proposat la creació de Municipis del Bé Comú. L'objectiu no és que un municipi sigui "millor que un altre sinó que vulgui aconseguir millores en aquells factors de qualitat de vida que importen als seus habitants". Hem de recordar que en la nostra Constitució ja es determina la responsabilitat de l'Estat, i per tant dels municipis, en el benestar dels seus ciutadans.

La idea és constituir un nou concepte econòmic municipal "de baix a dalt".

A través de procediments de participació ciutadana, es triarien de 10 a 20 factors que els ciutadans d'aquest municipi considerin que determinen la qualitat de vida. Es realitzarien enquestes cada any i s'avaluaria la seva evolució, el que condicionaria les polítiques públiques. La idea pot resultar nova però en la nostra Constitució ja reconeix, dins de la definició d'Estat social, el dret de participació ciutadana en la formació de la voluntat política. Una de les principals funcions d'un "municipi del bé comú" és donar a conèixer i promoure els principis en què es basa aquest moviment, donant exemple en les seves pràctiques i afavorint les empreses que més contribueixin a la seva fi.

Com pot un municipi sumar-se als Municipis del Bé Comú? Formalment, pot realitzar una decla-

ració del consell municipal on declari el suport a l'Economia del Bé Comú i ha de donar suport almenys una de les 5 activitats següents:

1. Fer en el seu propi àmbit administratiu i econòmic un balanç del bé comú
2. Convidar als empresaris del lloc a fer el balanç del bé comú
3. El desenvolupament participatiu d'un "índex del bé comú municipal"
4. Projecte de participació ciutadana per facilitar i promoure una "convenció econòmica municipal"
5. Unir-se a una "regió del bé comú"

Més informació sobre com convertir-se en "municipi pel bé comú" al web de la economia del Bé Comú.

Quins municipis són ja promotors de l'Economia del Bé comú? Cada vegada més ajuntaments de diferents ideologies polítiques mostren interès en conèixer i promoure l'Economia del Bé Comú. Alguns dels exemples a Espanya són Muro d'Alcoi, a la Comunitat Valenciana, de gairebé 9.000 habitants i Miranda d'Azán, petit municipi de Salamanca de mig miler d'habitants. Tots dos s'han sumat des de l'inici al moviment per l'Economia del Bé Comú.

Més informació llibre "Economia del bien común" Christian Felber, Deusto ediciones, 2012

ELS MOLINS I EL MOLINER

El moliner és la persona que treballa en un molí o bé el té a càrrec seu. Menestral que tenia a càrrec seu la molta del blat.

A les grans ciutats es formaren gremis de moliners cap al segle XV, a València ja existia la confraria dels moliners des de 1306; fou reestructurada en 1373 i en 1531. La seva Jurisdicció s'estenia per tot el regne, i per això es formaren gremis propis a Morella en 1756, Carcaixent en 1757 i Alcoi en 1755.

Segons Benjamí Barberà, el molí és un enginy humà que va nàixer per tal de moldre cereals, trinxar, esmicolar o desfer l'estructura de qualsevol cosa i, per extensió, s'aplicà el nom a tot l'edifici que el conté.

Els molins han anat evolucionant, però conserven un tret comú: la matèria prima s'obté a partir del fregament de dues pedres o moles. El que ha canviat en el pas dels anys és la força motriu: de la pressió animal es va passar a l'animal, després a l'aigua i al vent i finalment a l'electricitat.

Aquest ofici antigament es trobava a tots els pobles, o almenys a una majoria. Hi havien diversos tipus de molins, segons la força motriu empleada:

1. molins d'aigua o hidràulics, aprofitant les caigudes d'aigua, situats al costat de rius o barrancs on es molia la farina.
2. molí de vent, utilitza la força eòlica.
3. molí de sang, utilitza la força animal.
4. molí de foc, quan l'energia que s'aplica és la força del vapor.

Des de les èpoques més remotes l'home ha hagut d'assegurar-se l'aliment i traure partit dels elements que es trobaven al seu abast, així com la recol·lecció de grans, fruites, brots tendres, arrels... els fruits de la recol·lecció són importants en la dieta dels pobles agrícoles. La molturació consistia en matxucar els grans fregant amb dues pedres, una que feia de base aplanada i una altra de tipus allargat per arrossegar; la pedra havia de ser dura. És en el Neolític quan es produeixen canvis importants tant en la societat com en l'instrumental.

Són els de tipus barquiforme els més generalitzats.

El tipus de pedra és el rodeno; el jaciment més antic en la província fou en la Cova Fosca d'Ares i foren utilitzades per triturar pedra. Els grecs i romans solien utilitzar morter i pilons; un altre tipus era el format per una pedra fixa i una altra mòbil: la primera encaixava sobre la pedra volandera i funcionava directament per la força de mans i braços. També "la molineta", formada per dos pedres circulars i planes: la superior és la mòbil i té dos forats, un per col·locar una barra de forma vertical per facilitar el moviment rotatori i un altre per introduir el grà; es van fer a l'època de la Guerra Civil, quan moldre estava controlat (a Vall d'Alba hi havia un picapedrer que feia molins d'aquests).

És a l'època romana quan apareixen els molins de força animal.

És difícil precisar quan i on es va començar a controlar la nova energia produïda pel corrent de

Molí de mà

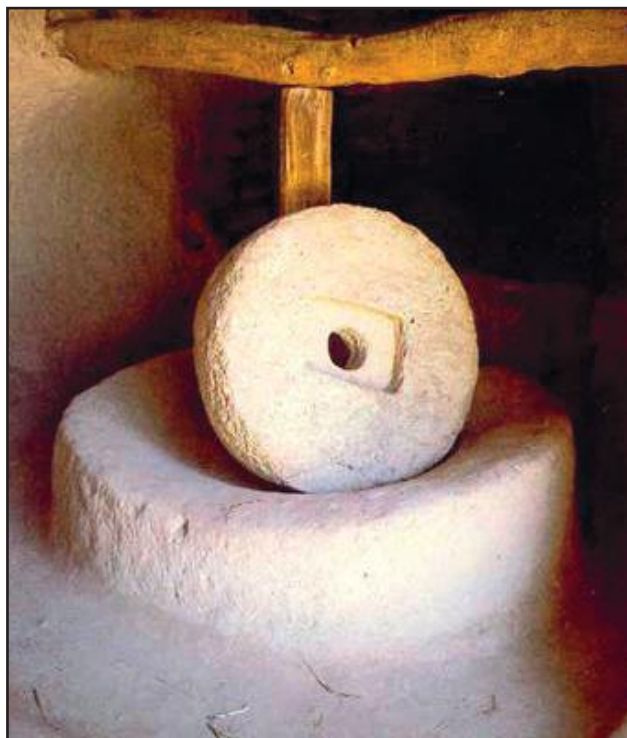
l'aigua. Estrabó, l'any 18 a. de C., va mencionar l'existència d'un molí accionat hidràulicament en el palau de Mitridates a l'Àsia Menor; quan els romans van conquerir l'actual Turquia se'l van endur a Roma. L'enginyer i arquitecte romà Vitruvi representa un altre tipus de molí, el de roda vertical i eix horitzontal, que necessitava un engranatge per moure les moles i la força de l'aigua; és de caràcter continu i s'han trobat restes a Arles i a prop de Roma.

L'origen del molí a la mediterrània i a les nostres contrades és un enigma, sobre el qual no puc aportar cap llum. Van ésser les croades? El portaren els àrabs? Hem vist que els grecs i romans el coneixen i, segons l'arqueologia i pel que fa a la roda horitzontal, sembla que és d'origen bàrbar; a Jutlandia hi ha indicis, també a la Xina al segle I, any 31, a Anglaterra al segle VI. Es diu que el molí d'aigua és una invenció mediterrània de principis de l'era cristiana degut a l'irregularitat dels cursos d'aigua i l'abundància de la mà d'obra.

A Espanya, les primeres referències les trobem en el Codi Visigòtic; posteriorment van ser els àrabs, quan perfeccionaren el sistema de regadiu i donaren importància als molins a través de sèquies, assuts, sínies... De fet, els àrabs són els difusors de la tècnica de dues grans civilitzacions basades en el regadiu: Mesopotàmia i Egipte. Els àrabs treballaven la terra conjuntament amb la gent de la terra; també es dedicaren a la realització de canals, extracció d'aigua a través de sínies i pous, així com la realització de diferents tipus de molins (batans, molins fariners d'aigua o "aceñas", molins paperers...). El dret musulmà és explícit respecte als problemes de l'aigua; no cal incidir més: els àrabs van introduir el molí en les seves possessions, aquests molins estaven intercalats en el curs d'aigua, no la consumien, sols l'aprofitaven. Per generar la força del molí, la bassa i el pou són elements àrabs incorporats de l'àrea catalana, possiblement després de la conquesta de Lleida i Tortosa.

Aquest conjunt compostat de bassa, pou i zona de regadiu defineix la tipologia del molí anomenat andalusí, enfront del feudal; poblacions o nuclis, per petits que fossin, tenien el seu molí i comença a generalitzar-se pel fet que la població comença a augmentar i el procés de feudalització origina nous canvis que repercutirien en la tecnologia, també degut a l'aprofitament i fabricació d'estrís de ferro.

Ara l'unitat agrícola no és el "rahl" àrab sinó el domini senyorial, inclosos els molins. El senyor concentrava en aquesta època el poder sobre les persones i les indústries existents en el seu domini; aquest invertia en la construcció de molins, ponts, forns... amb la seguretat que podien obligar a utilitzar-los a tots els que hi havia sota les seves ordes o sota la seva jurisdicció; les construccions es feien a través del treball personal, al qual estaven obligats els camperols dels seus dominis, els quals després havien de pagar pel seu ús. Els propietaris dels molins eren la noblesa, l'església, les ordres militars, inclòs el rei, i l'aigua també era competència reial; amb tot, hi va haver senyors o nobles que van assumir la facultat de la corona i donaren llicència per a construir molins. Els religiosos i els bisbes també retenien sota els seus dominis els molins; així ningú no en podia construir cap sense el seu permís.

Molí fariner de sang a Turquia

La conquesta feudal de les terres de la Setena de Culla comporta una organització de l'espai i del treball de la terra, el repartiment de les terres i, amb ell, la fixació d'unes taxes i impostos senyorials entre senyors i camperols. La feudalització del territori atorgarà als molins un nou paper soci-econòmic: seran monopolis privats en mans de senyors laics o eclesiàstics per l'obtenció de renda en les comunitats camperoles. Als segles XI i XII, els vassalls havien de moldre al molí del senyor i pagar la mòlta en espècie. En l'inventari que fa l'ordre de Montesa l'any 1320 dels castells, viles i llocs que té l'ordre en el regne de València, referent al Castell de Culla, el document diu:

- Culla deu pagar dues lliures de cera d'uns molins fariners.
- Benassal deu pagar 5 lliures de pebre.
- Vistabella, el terç franç i un cafís de blat.
- Benafigos, una lliura de pebre d'uns molins.

L'existència de molins fariners al riu Montlleó es troba documentada al segle XIV en l'ordre de Montesa, així com les seues rendes en 1320. El molí, en aquestes donacions, és infeudat a diferents personatges per un cens fixat, normalment per la meitat dels guanys; el rei també té la seua reserva i els molins seran explotats pels seus propis feudataris de forma directa i, de fet, no es tracta de grans senyors, que reben importants propietats fetes pel rei en les donacions concedides per la seua ajuda en la lluita contra els sarraïns.

Són els Fabregat de Montlleó o els Edo de Vistabella; també es contractava un moliner d'ofici. Siga com

siga, hi ha un “delme” sempre i la “mulneria o iure molendinarium” o dret del moliner.

Aspectes jurídics

Els furs estableixen la llibertat que tenen els súbdits del regne de València i, com a tals, els de la Setena de Culla, d'anar a moldre on volgueren, tant el blat com la dacsà o qualsevol cereal. Estava prohibit moldre el vespre del dissabte i el del diumenge i hi havia normes per a mesurar els cereals en la molta o “maquila”.

En les cartes de població, el molí era un dels drets que el senyor es deixava per a ell; com ja hem dit, alguna vegada el cedia als seus fidels, però amb l'obligació de construir el molí i moldre debades per a ell. Quan el molí no tenia prou aigua per moldre quedava deslligat el fidel de moldre en ell. L'anomenat “pas del molí” protegia jurídicament les instal·lacions i les persones que anaven al molí; quan l'aigua tenia que ser compartida com aigua de rec, es feia necessària una coordinació dels interessos de les dues parts i, en cas de conflicte, s'havia d'anar a l'autoritat del “sequier”. La construcció del molí representava una forta inversió i, aleshores, era freqüent que la propietat del molí i les seues rendes aparegueren repartides entre alguns fidels o propietaris.

“La Maquila”

El senyor del molí, com hem dit, el llogava mitjançant un pagament d'unes rendes. El 1250, Jaume I dona en Morella a un particular un molí, fixant una renda anual de “sis cafisos de blat”. El que rep la concessió, com és natural, també fixa una renda: és la “maquila” o dret de moldre i es rebia amb espècie.

Al desaparèixer la carta de població de Benafigos no sabem els drets i deures de la població, ja que les referències documentals medievals es perden a la nit dels temps; a Benafigos ens indiquen l'existència física de molins, podent referir-se als molins de sang, tahones o simplement una retenció del dret per construir-los si hi havia possibilitats. El vocable tahona, molí de moles, deriva de l'àrab “tahuna” o molí de vent o molí mogut o impulsat per un mitjà que no sigui hidràulic; al S. XIII el vocable àrab “raha” les defineix com “molendinum”, és a dir, molí accionat amb aigua.

A Benafigos, l'Orde va concedir al Consell la facultat de construir molins, forns i ferreries amb tots els drets i pertinences a canvi d'una quantitat anual o bé passava a mans de particulars que pagaven un cànon a l'Orde. La situació canviarà al S. XVIII, quan va entrar el Decret de Nova Planta; es van extigir molts drets i abusos que atentaven contra els camperols, s'alliberà a aquests l'adscripció a la terra i es va permetre l'expansió i el creixement d'una societat basada en

gent lliure que tenia masos grans i rics. Ja al s. XVIII coneixen el molí al barranc de l'Ortisella; datar-lo és un risc, però al ràfel del casal hi ha una data (any 1770) i a l'any 1865 se'l coneixia com a Molí d'Escrig i, més tard, com a Molí de Marcelino o de Soquets, estant habitat fins als anys 50, que va plegar.

Amos i moliners

A les primeries, els vells molins foren explotats pels senyors; al voltant del s. XIV s'arrenden a particulars: la propietat útil correspon a l'arrendatari, però li paguen un cànon fix, dues vegades a l'any. Un fet és evident: a les darreries, quan els molins, després de molts esdeveniments, passen a la gent del poble, ja han perdut la rendibilitat o els queda poca cosa; els arrendataris pertanyien a nissagues especialitzades i molts moliners estaven emparentats.

Amb els molins manuals eren les dones qui feien la molturació en un principi o esclaus en Roma i Grècia o gent de classe baixa; per tant, en aquestes societats l'ofici de moliner no tenia cap status social important: eren importants els intel·lectuals. A l'Edat Mitjana es consolida l'ofici de moliner en la forma i les característiques; l'ofici requereix un aprenentatge que passarà de pares a fills, éssen sens dubte un professional. Els jovents s'iniciaven aviat en tasques no especialitzades, com netejar canals de fulles i brossa o trencar el gel a l'hivern; amb el temps i el contacte diari s'adquiria el domini i el coneixement del funcionament del molí. A molts llocs, el moliner compaginava el seu treball amb el de camperol i ramader, doncs treballava les terres dels voltants del molí i també solien tindre animals; aquestos animals consumien part del producte que obtenia el moliner pel seu treball.

Primer cobraven en espècie i, més tard, en diners.

Actualment és un ofici totalment desaparegut però al llarg de la història ha sigut molt important, de tal manera que podem vore molts refranys referint-se als moliners :

“El moliner sempre parla de moles”: es diu referint-se a algú que sempre parla del mateix assumpte.

“El moliner tira l'aigua cap al seu molí” significa que cadascú procura la seua conveniència.

“ De moliner mudaràs però de lladre no escaparàs” significa ofici propens a robatoris, siga llevant farina als clients o canviant-los -la per dolenta.

Bibliografia:

<http://www.pibenafigos.com>. Molins fariners al riu Montlleó, Miguel Àngel Martí Tomàs.

blog Antoni Pitarch “vells oficis”

Diccionari Català, Valencià, Balear, Alcover Moll

PROGRAMACIÓ

Comissió de Senderisme / Centre Excursionista de la Serra Espadà

Primavera-Estiu 2015

PENYES ARAGONESES LA RÀPITA D'ARTANA - BETXÍ

DIUMENGE 3 DE MAIG

COL-LABORA: JOSÉ ANTONIO

Eixida 9 h, de la benzinera de Betxí

Arribada: 16 h.

DIFICULTAT: NINGUNA DURESA: MITJA DURACIÓ: LLARGA TEMPS CAMINANT: 4 H. DESNIVELL: 522 M. QUILOMETRES: 11

Ruta: Eixint de Betxí, pujarem fins les Penyes Aragoneses, on gaudirem d'unes vistes espectaculars. També ascendirem al pic de la Ràpita d'Artana que encara que no és molt alt, té bones vistes de tota la Plana i la Serra.

Betxí

ALT TÚRIA ELS SERRANS

Aquest cap de setmana anem a visitar una comarca d'un alt valor paisatgístic on conviuen les planures ocupades per conreus de secà amb muntanyes cobertes per extensos pinars. Tot aquest territori està travessat per rius i barrancs que han solcat el suau relleu amb nombroses cicatrius. Els camps de cereals, les vinyes i els ametlers veuen com passen pel seu costat les aigües del riu Túria i els seus afluents, tan encaixonats i tan profunds que sols poden dir-los adéu.

DISSABTE 16 DE MAIG: TITAGUAS – ARAS DE LOS OLMOS

COL·LABORA: RAFA VERCHER

Eixida: 7:00 h Auditori de Castelló (confluència pintor Carbó – Blasco Ibáñez). 7:30 h Mercat de Nules

DIFFICULTAT: MODERADA **DURESA:** MODERADA **TEMPS CAMINANT:** 7 H **DESNIVELL:** 300 M **QUILÒMETRES:** 17

Ruta: La primera meitat del recorregut transcorre pel sender GR 37 travessant terres conreades i pinars. La segona part del camí la farem pel sender local SL 22 que ens du pel "Barranco del Regajo", travessant paratges de gran bellesa amb vegetació de ribera, formacions rocoses i la companyia de l'aigua.

Ens allotjarem en l'hotel restaurant Álvarez de Tuéjar.

Després de repartir les habitacions tindrem temps lliure per visitar el poble i els seus voltants i cap la possibilitat de fer una visita guiada al telescopi.

DIUMENGE 17 DE MAIG: LES GORGES DEL TÚRIA

Eixida: 8:30 h

Arribada: 20 h.

DIFFICULTAT: BAIXA **DURESA:** MODERADA **TEMPS CAMINANT:** 6 H **DESNIVELL:** 350 M **QUILÒMETRES:** 18

Ruta: Ruta circular que segueix el sender PR-CV-220, prop de Titaguas. Comencem la ruta "El Alto de Titaguas" una fita geodèsica des d'on tenim bones vistes sobre la comarca d'Els Serrans i de les veïnes terres de Conca i Terol. Des d'allí baixarem a buscar el riu Túria que transcorre ací per estretes gorges i rep l'aigua de nombroses fonts i barrancs. Caminarem per boscos frondosos i en gran part del recorregut la protagonista serà l'aigua. Esperem arribar a La Plana a les 20 hores.

Observacions: Cal dur esmorzar i dinar per als dos dies. Per a l'excursió de dissabte és convenient utilitzar botes amb membrana impermeable. Cal estar atents a les prediccions meteorològiques per veure la roba que duem, caminarem entre 700 i 1000 m d'altitud.

Inscripcions: Al tel 634 540 956 de 9 a 13 h o bé e-mail: secrsase@serra-espada.org i després ingressar els diners.

Socis: del 27 al 29 d'abril, preu 85 euros.

Simpatitzants: 30 d'abril, preu 97 euros.

Les persones que no tinguin llicència federativa, aviseu i se vos farà l'assegurança en accidents de muntanya, preu 6 euros.

Titaguas

Aras de los Olmos

ARBRES MONUMENTALS I MOLINS HIDRÀULICS

DIUMENGE 31 DE MAIG

COL-LABORA: CARME ORENGA

Eixida: 10 h de la plaça d'Aín

Arribada: 13 h

DIFICULTAT: CAP - EXCURSIÓ FAMILIAR

Ruta: És un trajecte molt fàcil on la guia anirà interpretant el paisatge i la funció dels molins. Ruta: Uns 4 km anada i tornada.

JORNADA DE PROGRAMACIÓ ANY 2016 A L'ESTANY DE NULES

DIUMENGE 7 DE JUNY

Trobada a l'Estany: cap a les 11 h hi serem.

Observacions: Com altres vegades ens ajuntarem a l'Estany per tal de programar tot l'any vinent almenys fins a l'estiu del 2016. Podeu participar tots el que vullgueu per a programar les properes activitats. Els que vullgueu fer de guies cal que porteu més o menys elaborats: temps, recorregut, distàncies i si són de més d'un dia allotjament. Dinarem al mateix lloc, porteu dinar i la SASE posarà la beguda.

LA MAIMONA

DIUMENGE 14 DE JUNY

COL-LABORA: RAFA VERCHER

Hora d'eixida: Auditori de Castelló 8 h, mercat de Nules 8:30 h

Arribada: 20 h

DISTÀNCIA: 8 KM **DURACIÓ:** LLARGA **DESNIVELL:** 250 M DE BAIXADA **DIFICULTAT:** ALTA

Ruta: Excursió molt estimulante que ens permetrà visitar racons encisadors i paisatges impressionants. L'autobús ens deixarà en Los Calpes, allí farem un bon esmorzar per evitar fer una menjada forta mentre ens anem banyant pels tolls que trobarem al barranc. La primera part del recorregut transcorre per un sender boscós que ens du al fons de la Maimona; una vegada allí, caminarem barranc avall fins arribar a Montanejos. Unes vegades anirem per terreny sec, altres en aigua pel genoll i, en ocasions, caldrà nedar per poder travessar un toll.

Observacions: Cal saber nedar i tindre facilitat per poder caminar per terrenys irregulars. Si es vol evitar que es mulle alguna cosa de les que duem damunt, caldrà posar-la en algun envàs estanc com carmanyola, bossa, etc.

Cal dur calcer lligat amb bones soles, que no ens importe que es mullen.

A més de l'esmorzar, cal dur menjar per anar picant pel camí.

Inscripcions: socis del 25 al 27 de maig, preu 14 euros.

Simpatitzants: 28 i 29 de maig, preu 20 euros.

A LA LLUNA DE CASTRO

DISSABTE 27 DE JUNY

COL-LABORA: JOSÉ LUIS

Eixida a les 19 h de Fondeguilla, plaça Diputació.

DIFICULTAT: BAIXA **DURESA:** MITJA **DESNIVELL** 500 M **KM** 10

Ruta: Fondeguilla, barranc de Castro, castell de Castro i Fondeguilla.

Observacions: Cal portar sopar, aigua i tot el que vullgueu compartir.

IRLANDA

DEL 19 AL 28 D'AGOST

HI COL-LABOREN: JOSÉ ANTONIO I MANOLO

Irlanda, coneguda també com l'illa maragda pel color verd que emana dels seus paisatges. Aquesta terra d'abruptes muntanyes, estranyes formacions rocoses, grans penya-segats, torberes envaïdes per flors, tranquils llacs i prats verds, sempre va inspirar als seus artistes obres apassionades. És una barretja de cultura celta i cristianisme, en la qual conviuen amb igualtat elfs, fades i sants.

Eixida Dimecres dia 19 d'agost - des de Mercat de Nules a les 4 del matí i 4:30 de CS, confluència Pintor Carbo-Blasco Ibáñez, en ruta cap a l'aeroport del Prat-BCN on agafem el vol a les 10:40 h.

Arribada a Dublín a les 12:30 h el bus ens durà a l'alberg i repartiment d'habitacions i vesprada lliure en la ciutat. Sopar a les 19 h a l'alberg.

Dijous dia 20

Després del desdejuni eixirem cap a la vall de Glendaloug. Excursió de tot el dia, visitarem les runes de monestirs i l'oficina d'informació del parc, farem una ruta de 13 km amb desnivell baix, tornarem a l'alberg a la vesprada, sopar i lliure. L'excursió serà per un llac glacera amb dos llacs i la cascada de Paulnabas.

Divendres dia 21

Matí lliure en Dublín i dinar pel nostre compte. A les 14 h eixirem en direcció a Doolin. En arribar repartiment d'habitacions, sopar i lliure.

Dissabte 22

Després del desdejuni eixirem del mateix alberg als penya-segats de Moher, els més famosos d'Irlanda, 13 km i poc desnivell. En acabar el bus ens replegarà i ens durà a Ennis, capital del comtat de Clare. Tornada a Doolin, sopar i lliure. ▶

Diumenge 23

Eixirem cap al parc nacional del Burren, una regió de paisatge càrstic molt espectacular, farem una excursió de 8 km i 300 m de desnivell, després visitarem Galway, ciutat amb història i ambient universitari, de tornada vorem el dolmen Poulnabrone que data del neolític i és un dels més antics d'Irlanda. Sopar i lliure.

Dilluns 24

Eixida en vaixell a una de les illes d'Aran i l'illa Inis-Heer, a les 10 h farem una ruta de 10 km i 170 m de desnivell, voltarem tota l'illa. Tornarem a la vesprada i ara des del mar vorem els penya-segats de Moher. A les 19 h tenim reservat el sopar en el pub més famós de la zona O'Connor on sempre hi ha música celta en directe.

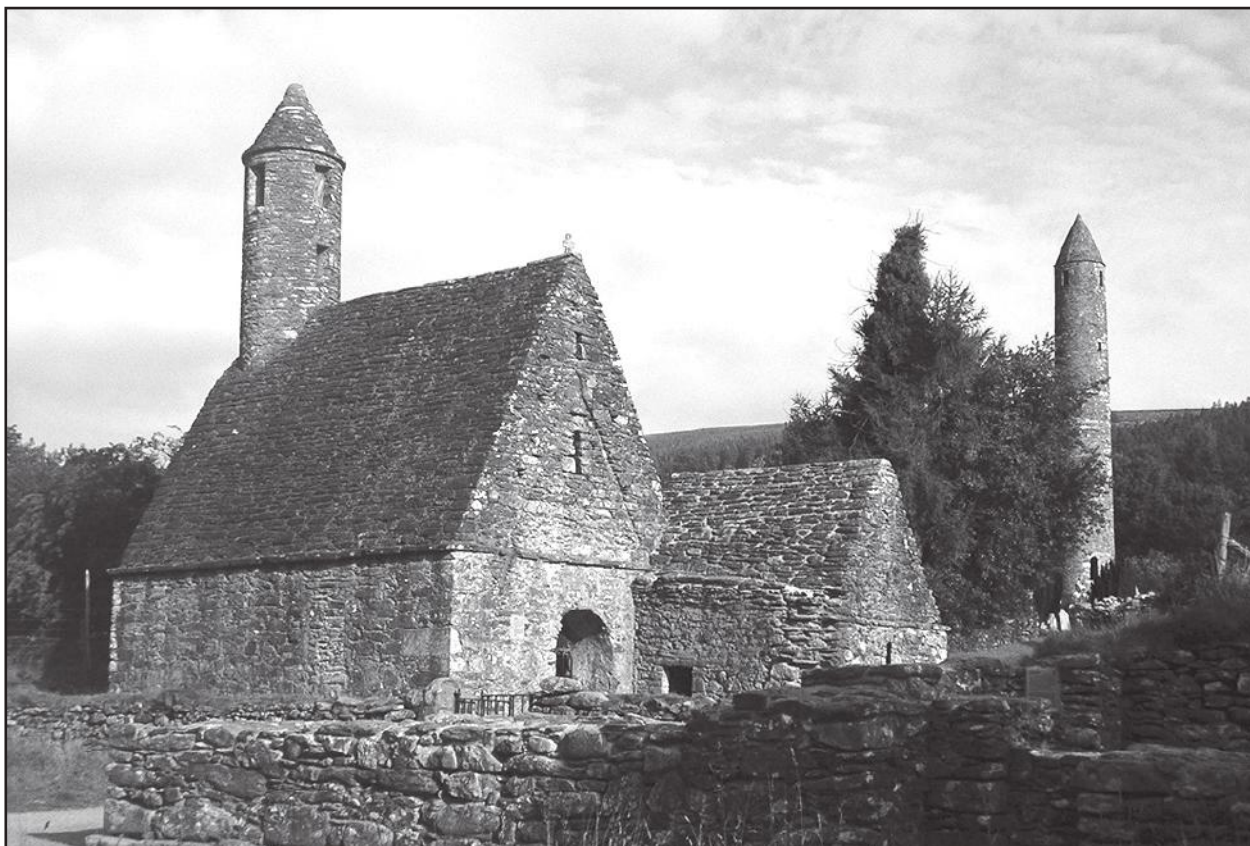
El sopar serà un entrant i plat principal, la veguda no entra.

Dimarts 25

Després de desdejunar-se i carregar les maletes al bus eixirem cap al següent destí que serà Killarney, però pel camí farem visites interessants com el castell de Bunratty, després visitarem Adare, un dels poblets més bonics i típics d'Irlanda, dinarem ací i a la vesprada continuarem a Killarney. En arribar repartirem les habitacions i soparem.

Dimecres 26

Excursió per l'anell de Kerry, ruta de 20 km i 600 m desnivell, ara estem en zona de boscos de roures, acabarem en una mansió victoriana Muckroos House i després, tornarem cap a l'alberg, sopar i lliure.

Monasteri Glendalough

Dijous 27

Hui pujarem al pic més alt d'Irlanda, si el temps ens ho permet, és el Carrauntoohil, de 1.038 m d'altitud. A la vesprada visitarem els voltants de Killarney. Sopar i lliure. Divendres 28- Després del desdèjuni, carreguem el bus i en ruta cap a Cork. Ciutat portuària construïda sobre el riu Lee, amb canals i ponts. És la segona ciutat més gran d'Irlanda i el cor gastronòmic del país, és famós el seu mercat English Market. A la vesprada el bus ens durà a l'aeroport i tenim previst arribar a Alacant a les 22:00 h on un autobús ens replegarà i deixarà a Nules i CS.

CAL DUR: roba per a la pluja

REUNIÓ INFORMATIVA DEL VIATGE: Dia 3 de juliol a les 19:30 h al casino de Caixa Rural de Nules.

DEVOLUCIÓ DINERS VIATGE: Un mes abans es tornarà el 50%, d'un mes a set dies el 25%.

QUE INCLOU: autobús de CS a l'aeroport de BCN (anada) i aeroport d'Alacant (tornada) a CS. Autobús per a tots els desplaçaments a Irlanda, 9 dies de mitja pensió en albergs, (6 dies soparem en el pub) vaixell illes d'Aran, guies i assegurança d'accidents en muntanya i assistència en viatges.

INSCRIPCIONS: Les persones que en el seu dia van comprar el vol, ja estan inscrites a no ser que abans del 30 d'abril tornen el bitllet d'avió*, la SASE li tornarà el preu del bitllet.

Socis: dia 4 fins al 6 de maig, preu 850 € més el bitllet d'avió.

Ingressar ara 400 € i la primera setmana de juliol la resta, 450 €.

Simpatitzants: dies 7 i 8 de maig, preu 890 € més el bitllet d'avió.

Ingressar ara 400 € i la primera setmana de juliol la resta, 490 €.

Els que no tinguen bitllet d'avió se'ls tramitarà personalment en el moment de la inscripció al preu vigent en la web.

* Si abans del 30 d'abril no l'heu tornat, després la SASE no podrà oferir les mateixes condicions.

Lough Tay

DIA DE LA MUNTANYA NETA

DIUMENGE 27 DE SETEMBRE

Com a l'hora de tancar el butlletí encara no sabem on anirem ni com, ni ruta, vos farem arribar el tríptic per mail i també el penjarem en pàgina web i facebook.

OSONA-VIC: LLEGAT MEDIEVAL I CAMINS HISTÒRICS... UN PATRIMONI A DESCOBRIR

PONT D'OCTUBRE, DEL 9 AL 12

HI COL-LABORA: TOMÀS

En aquesta eixida us proposem viatjar i conèixer a la comarca d'Osona, rica en patrimoni romànic i amb uns paisatges i muntanyes impressionants. Aquesta comarca és el bressol de Catalunya, les terres de Jacint Verdaguer. Cal destacar el paper de Verdaguer com a pioner de l'excursionisme català, va pujar al Canigó diverses vegades, també a Cerdanya, Montserrat, Pirineus i Aneto.

Verdaguer és un poeta romàntic del s. XIX i una de les figures de la literatura catalana moderna.

Ens allotjarem a Vic capital, ciutat amb nombrós patrimoni des de la seua fundació segle IV a.C., i des d'ací farem les diverses excursions.

Divendres dia 9, eixida de Nules a les 6:30 h del mercat i Auditori de CS 7 h. En ruta cap a Joanetes. Arribarem sobre les 12 h i començarem la ruta: des del Coll de Bracons pujarem al Puigsacalm. Ruta de 500 de desnivell i 8,500 km. En acabar tornarem cap a Vic, a l'alberg, repartiment d'habitacions, sopar i lliure.

Plaça Major de Vic

OSONA-VIC: LLEGAT MEDIEVAL I CAMINS HISTÒRICS... UN PATRIMONI A DESCOBRIR

► **Dissabte dia 10**, una vegada desdejunats pujarem al bus per anar fins a Rupit, 45 minuts. Hui farem una ruta espectacular per la subcomarca del Collsacabra: Rupit, Salt de Sallent, Rupit. 18 qm i 400 de desnivell. En acabar visitarem el poble de Rupit, vila medieval que cal conèixer. Després tornada cap a Vic.

Diumenge dia 11, hui farem una excursió per la subcomarca de la Vall d'En Bas, eixirem des d'Hostalets d'En Bas, salts i gorgues del riu Puig, Tossa de Pujolriu, Falgars i Sant Miquel de Castelló, 17,500 km i 450 m de desnivell. En acabar tornarem cap a Vic per tal de visitar els monuments com el temple romà, la catedral de Vic, l'església de la Pietat, plaça Major, muralla de Pere III, pont de Bruguer i edificis modernistes.

Dilluns dia 12, en finalitzar el desdèjuni carregarem el bus que ens durà a la carretera per tal de començar la darrera excursió: des de Vic fins a Sant Pere de Caserres, 15 km i 400 m desnivell. Passarem pel Dolmen de de Puigseslloses, l'església romànica de sant Esteve de Tavèrnoles, el poblat ibèric i l'ermita de sant Feliu de Savassona, masies de diferents estils i èpoques, així com una mostra variada del romànic –des de petites esglésioles fins a arribar al monestir de sant Pere de Casserres– omplen de contingut aquest camí que, al llarg del temps, ha estat una important via de comunicació entre la plana de Vic, la vall de Sau i les comarques gironines. En acabar tornada cap a La Plana. Arribada sobre les 20:30 h.

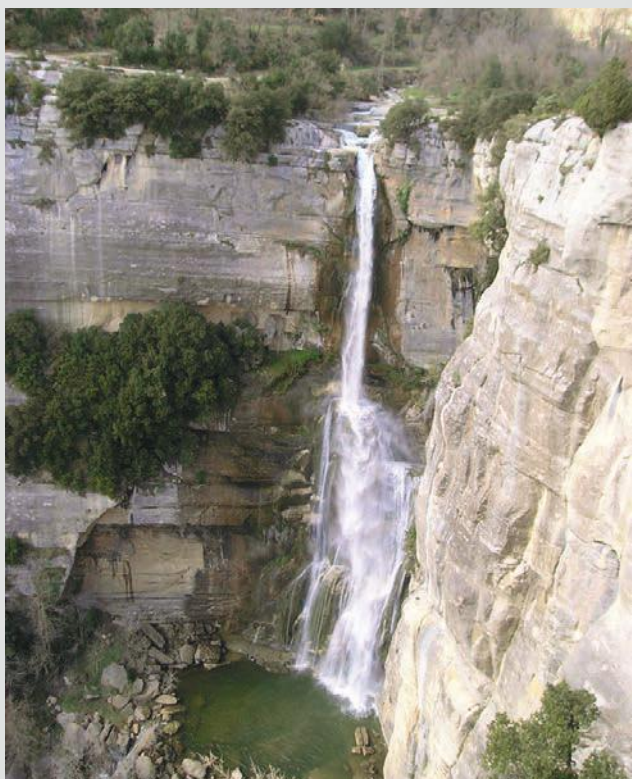
Inscripcions: Al tf 634540956 de 9 a 13 h o bé e-mail: secrsase@serra-espada.org i després ingressar els diners.

Socis: preu 185 euros, del 14 al 17 de setembre.

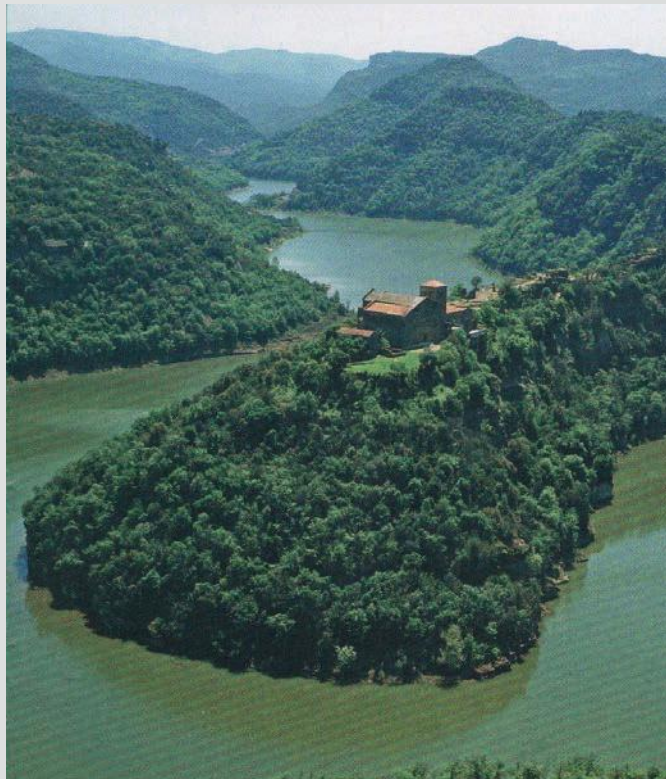
Simpatitzants: preu 205 euros, 18 i 19 de setembre.

El preu inclou: bus, excursions i 3 dies d'allotjament en règim de mitja pensió a l'alberg Canonge Collell de Vic amb habitacions de 3 i 4 persones amb bany.

Les persones que no tinguin llicència federativa, aviseu i se vos farà l'assegurança en accidents de muntanya, preu 12 euros.

Salt de Sallent

Monestir de Sant Pere

APLEC EXCURSIONISTA DELS PAÏSOS CATALANS

dies 9, 10, 11 i 12 d'Octubre a Pedreguer, més informació
en www.cep-pedreguer.org

XODOS VILLAHERMOSA DEL RIO

DIA 25 D'OCTUBRE

COL·LABORA: RAFA VERCHER

Eixida: 7:00 h Mercat de Nules 7:30 h Auditori de Castelló (confluència pintor Carbó-Blasco Ibáñez)

DIFICULTAT: BAIXA **DURESA:** MODERADA **TEMPS:** 6 H **DESN. DE PUJADA:** 300 M **DESN. DE BAIXADA:** 600 M **QUILÒMETRES:** 18

La travessa discorre per camins i senders que antigament comunicaven pobles i masos del Penyalgosa. Caminarem per frondosos boscos i gaudirem de magnífiques vistes. Passarem pels masos dels Col·legials, Montoliu, Los Rincones i Borràs
Cal dur esmorzar, dinar i aigua. Com sempre, feu una ullada a les previsions meteorològiques.

Inscripcions:

Socis: del 5 al 7 d'octubre, preu 14 euros

Simpatitzants: el 8 d'octubre, preu 20 euros.

Notes:

Devolució de l'import de les excursions:

Autobús d'un dia: si s'avisa abans de 48 hores, es tornarà un 60%.

Autobús + allotjament: avisant amb una setmana d'antelació es tornarà un 66%, i entre una setmana i 48 hores es tornarà un 40%.

En el viatge d'estiu s'especificarà cada vegada.

El no presentar-se a l'autobús comportarà automàticament la pèrdua de tot l'abonament.

Aquesta norma regirà sempre que no s'especifiquen altres condicions en l'explicació de cada excursió.

Abans d'inscriure's, cal assabentar-se de les característiques de cada excursió per comprovar si es correspon amb les possibilitats de cadascú i per portar l'equipament adient al recorregut. En tot cas, cada persona assumirà el risc que comporta participar en l'excursió elegida.

L'excursionista és responsable de tot perjudici o lesió que pugui causar-se a si mateix, a tercers o al medi ambient.

Les persones que no tinguen la llicència federativa, aviseu i se vos tramitarà una assegurança en accidents de muntanya, preu: 3 euros per persona/dia.

Comptes on ingressar les excursions:

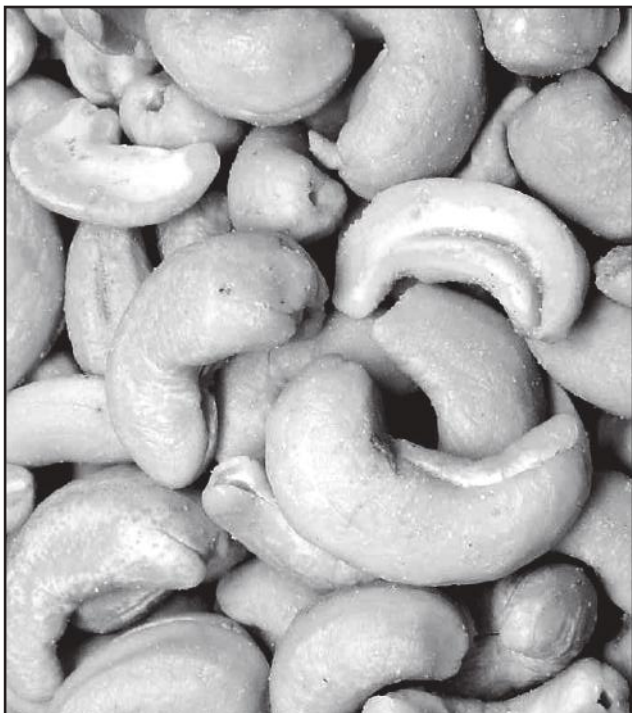
Bankia, IBAN: ES09 2038 6496 51 3000035079

Banc Santander, IBAN: ES 41 0049 5538 69 271 6050905

Caixa Rural la Vall, IBAN: ES36 3111 5004 66 1152522023

CUINAR EN VERD

Isabel Pérez

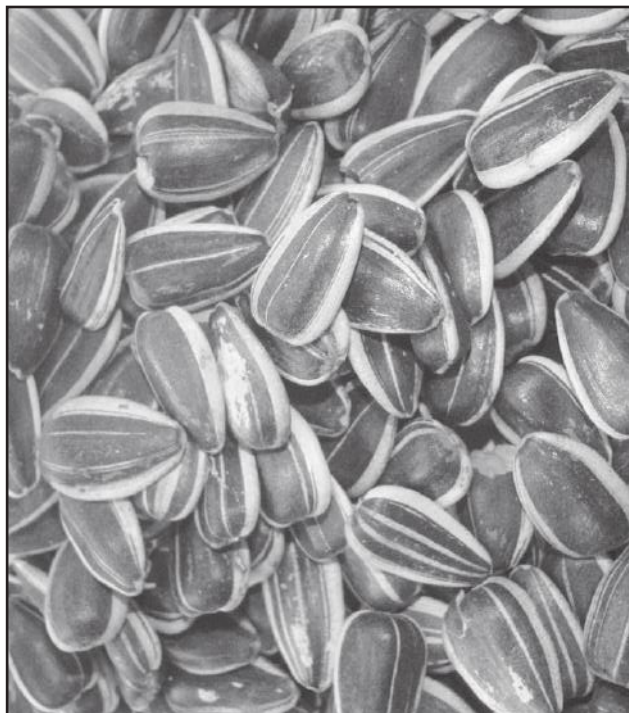
PATÉ D'ANACARDS O AVELLANES

(SERVIX QUALSEVOL FRUIT SEC)

- 1 tassa d'anacards
- 2 cullerades de suc de llima
- 1/4 de tassa de llevat de cervesa
- 1/2 cullerada de pebre roig dolç
- 1 cullerada d'all sec
- 1 cullerada de ceba seca
- 1/2 culleradeta de sal
- 1/2 tassa d'aigua

Rentar els anacards o avellanes i deixar-ho en remull tota la nit. Ho escorrem, per a barrejar-ho tot i triturar-ho amb la vareta o robot.

Està molt bo però no cal abusar ja que té moltes calories. El greix que tenen és saludable, no perjudica si tens colesterol.

PATÉ DE PIPES

- 2 tasses de pipes
- 2 culleradetes de cebollí picat
- 3 tomatetes seques
- 1 culleradeta de tàperes
- 1 culleradeta d'orenga
- 1 cullerada d'oli d'oliva
- 1 cullerada de suc de llima
- sal
- 1 cullerada de pasta de sèsam (tahini)

Posar en remull les tomatetes i les pipes durant 2 hores amb aigua tèbia. Ho escorrem per a mesclar-ho tot i triturar-ho.

FE D'ERRATES:

En l'anterior butlletí (46) en la recepta de la coca escudellà amb anous de Rosamari Monlleó, no ficava la quantitat d'oli i és la següent: mesurem en un got d'aigua dos dits d'oli de gira-sol.

LLIBRES RECOMANATS

Manuel Alonso Català

LES MANS I ALTRES RELATS

L'any 2001 l'escriptor de la Vall d'Uixó Nel·lo Navarro publicava en Pagès editors la novel·la "*La pantagruèlica guerra de Miquel Miracle*", un llibre deliciós que no va tindre la sort que sens dubte es mereixia. Es tracta d'un relat ambientat en la guerra civil espanyola, res de nou, s'ha escrit tant sobre aquesta guerra i la posterior postguerra que arriba a ser ja un subgènere de la novel·la històrica. Allò interessant de la proposta de Navarro era la seua mirada sobre el conflicte, una mirada plena d'humor, de tendresa i d'unes gotetes de revenja, així com l'òptica des de la qual narrava.

Ara Unaria ediciones li publica el llibre amb el qual va obtindre el XIV Premi de Narrativa Breu Josep Pasqual Tirado, "*Les mans i altres relats de guerra*", i aprofitant l'avinentsa li afegix un huité conte, *Els cinc crits*, per acabar d'arredonar una proposta que té els referents en la guerra civil, la guerra mundial i les seqüeles que deixaren en la societat.

Nel·lo Navarro ens oferix una prosa cuidada, atenta al detall, amb la qual aconseguix recrear amb èxit escenaris i atmosferes quotidianes en ple conflicte, tot dessacralitzant l'èpica.

Navarro, davant d'aquest tema, no ha estat mai un autor objectiu, se sap i se sent hereu del bàndol que va intentar donar un colp de timó a la història i deixar enrere un país de xaranga i pandereta, d'oligarques i superxeries. Els seus protagonistes són gent humil.

La visió del nostre autor torna com en aquella primera novel·la a estar carregada, d'humor, de tendresa, d'ironia. Navarro recompon en cada relat un univers, un marc de relacions que desaparegué amb la victòria del bàndol franquista. El llibre està ple de picades d'ull, no tan sols al gremi de la ploma, sinó també a un poble, el seu, i a una gent que va tindre la gosadia de somniar en el progrés i

la llibertat i a la qual al final li feren pagar un preu molt alt.

Trobem relats tan deliciosos com "*Bel canto*", escrit en forma d'epístola, on un corresponsal de guerra escandinau conta a la seua filla la passió d'un poblet per la música, o "*El duel*", amb el qual l'autor ens narra com un grup de joves es reünix una matinada de juliol per a jugar una partida de pilota, la qual cosa ens descriu amb una intensitat que va *in crescendo* fins que un personatge trenca el relat per a informar-nos que el general Franco acaba de donar d'un colp d'Estat... Però narrador i protagonista no ens rendixen i acaben oferint-nos un final sorprenent. O la història del pintor frustrat Innocenci Patuel, en el conte "*El tauró*", un jove que acabada la guerra civil se'n va a França i es posa a viure d'incògnit en el París ocupat pels alemanys treballant d'actor en un espectacle pornogràfic. Sense dubte i sense desmerèixer els altres, és un dels millors contes del volum i on trobem un escriptor més madur.

A Nel·lo Navarro li agrada, en els seus relats, crear un terreny ple de miralls i paranys disposats estratègicament, intenta sorprendre el lector utilitzant les paradoxes que de vegades d'una manera natural ens oferix la vida, com en el conte "*Crac! Crac! Crac!*", o la traïció de la força de la rutina sobre el nostre subconscient com en "*Al primer mort*". Gaudix creant una possibilitat per a la revenja dels perdedors per tal d'alleugerir-los el patiment acumulat durant dècades com ara en "*Cinc crits*" i "*La platja*".

Un recull de relats tan sorprenent com aquella primera novel·la, i al qual li desitgem des d'ací millor sort.

Cuando correr en montaña deja de ser un deporte amable

La proliferación de competiciones de carreras en montaña, incluso en espacios protegidos, se ha convertido en un negocio que genera daños al medio natural y conflictos de uso público inasumibles. En un parque nacional tan frágil y acosado como el de la sierra de Guadarrama, el sentido común, el principio de cautela y la ley aconsejan la prohibición de las competiciones deportivas.

Correr es el deporte elegante, simple, natural y minimalista por excelencia, al alcance de casi cualquiera, sin necesidad de instalaciones específicas o de grandes desembolsos económicos. No se pretende criticar en ningún caso el hábito de correr de forma individual y recreativa por las montañas o por cualquier otro lugar. El problema surge porque el auge del *running*, junto con el *boom* de las actividades de aventuras, ha dado

paso al negocio de las competiciones deportivas en la naturaleza.

El interés de ayuntamientos, federaciones deportivas, clubes de montaña, empresas privadas e incluso organizaciones solidarias por los beneficios económicos derivados de tales eventos ha hecho que estas competiciones, antes limitadas a polideportivos, circuitos urbanos y vías periurbanas, se hayan extendido hacia los espacios naturales y de

Varios corredores recorren la Cuerda Larga, en el Parque Nacional de la Sierra de Guadarrama, durante el Gran Trail de Peñalara en su edición de 2014 (foto: Julio Vías).

montaña, incluyendo los de máximo rango de protección legal, como son los parques nacionales.

La consecuencia es que las carreras de montaña se han convertido en una actividad de alta capacidad de penetración, que traslada grandes cantidades de personas a lugares poco frecuentados, poco afectados aún por los impactos ambientales y por tanto más sensibles a nuevas presiones. Con ello algunos espacios protegidos han visto cómo se incrementaba la carga de uso público que ya sufrían. Paralelamente, las competiciones en montaña se han consolidado como algo tan demandado que se intenta presentar como inaceptable tan solo cuestionarlas. Si a esto se le suma que un gran número de áreas protegidas carece de planes de uso público, o que los que existen están obsoletos, el resultado es que estas carreras y eventos deportivos quedan en una especie de limbo normativo. Veamos cómo han sucedido las cosas, por ejemplo, en el caso concreto de la sierra de Guadarrama.

Sin seguimiento ni estudios de capacidad de carga

En 2004, el estudio que la Comunidad de Madrid encargó como base para el Plan de Ordenación

Deterioro erosivo por el tránsito recreativo en la senda de Peñalara-Puerto del Nevero, junto a la zona de máxima protección del Parque Nacional de la Sierra de Guadarrama (foto: RedMontañas).

de los Recursos Naturales (PORN) del Parque Nacional de la Sierra de Guadarrama incluía un informe de más de quinientas páginas en el que se analizaban cada uno de los catorce deportes y modalidades deportivas con implantación por entonces en la zona. El informe contemplaba el *running* por montaña como un deporte casi minoritario, de baja o moderada capacidad de penetración, de impacto ambiental asumible y con poca incidencia negativa sobre las áreas de mayor calidad ambiental de la sierra, es decir, las más distantes de los aparcamientos y otros puntos de partida.

En cuanto a las competiciones de carreras por montaña, que por aquella época sumaban nueve pruebas con distintas distancias y con números de participantes en torno a 100-250, el informe de 2004 especificaba lo siguiente: "No se puede hablar de una masificación de esta actividad, sin embargo es preciso prestar atención al número y tipo de estas pruebas, así como a sus efectos acumulativos". Y finalizaba con la siguiente reflexión sobre las competiciones: "No cabe duda de que constituyen la parte más prescindible y más conflictiva en los deportes de naturaleza, y su creación, planificación y celebración deben ser objeto de cuidadosa supervisión y seguimiento".

Diez años después, y transcurrido año y medio desde la declaración del Parque Nacional de la Sierra de Guadarrama, las autoridades ambientales siguen concediendo todos los permisos solicitados, en ausencia de seguimiento y sin que existan estudios de capacidad de carga deportiva sobre las distintas áreas del territorio. Duran-

te 2014 se celebraron en el parque y su área de influencia unas cuarenta competiciones de carreras por montaña, con cifras de participación de entre 350 y 1.200 corredores por evento y un total estimado de 15.000 a 20.000. Además, todo esto sucede cuando aún no hay un Plan Recorrido de Uso y Gestión (PRUG) para el Parque Nacional de la Sierra de Guadarrama y en un contexto en el que los responsables de la Comunidad de Madrid consideran los tres millones y medio de visitas al año en este espacio protegido como un gran éxito de gestión.

Sobre territorios inadecuados

Debido a sus particularidades orográficas, climáticas y ecológicas, las montañas son lugares frágiles, con suelos y ecosistemas poco resistentes y poco resilientes. En las acusadas pendientes, la escorrentía potencia los daños erosivos una vez iniciados, incluso aunque el factor causante haya dejado de actuar, y la capacidad de regeneración esté negativamente condicionada por el breve período vegetativo y por la dureza de la meteorología.

Por todo ello, el impacto ambiental de las carreras por montaña debería evaluarse caso a caso y tramo a tramo, y contemplar un gran número de factores y sus interacciones, tales como altitud, pendiente, orientación, tipo de suelo, época del año y climatología, grado de saturación del suelo, calidad del trazado del camino y su anchura, formaciones vegetales y presencia de fauna. Pero además debieran tenerse en cuenta las interacciones con los demás usos del territorio, el efecto acumulativo de todos ellos y las posibles interacciones entre problemas preexistentes y los que traería la celebración de una carrera. Un ejemplo de estas interacciones podrían ser los efectos sobre especies faunísticas cuya capacidad de tolerar el estrés esté ya próxima al límite.

Estas cuestiones complejas no se están teniendo en cuenta cuando se expiden autorizaciones para carreras de montaña, al menos en la sierra de Guadarrama. En este parque nacional hay espacios "sobreeplotados", como La Pedriza, que atrae a senderistas, ciclistas, escaladores, *bloqueos*, corredores, cazadores y pescadores.

Hablamos de un lugar que recibe varios miles de autobuses de montañeros y colegios cada año, mientras acoge un sinfín de actividades y usos, como cursos de todo tipo, trabajos forestales, rutas guiadas, deportes nocturnos, bautizos de sectas, botellón o camping libre de autocaravanas en los aparcamientos. Donde el baño y el uso recreativo del río merecen el calificativo de auténtico maltrato. Y donde hay chiringuitos alegres que vierten directamente al río Manzanares, problemas de especies exóticas e invasoras, colonias de gatos asilvestrados, grave presión de herbivoría por parte de la cabra montés, extremos climáticos... Resulta difícil creer que a tanta

presión se le puedan añadir carreras de montaña o concentraciones deportivas de cualquier otro tipo y pretender que el resultado sea compatible con la conservación de los valores naturales.

Se intenta relativizar el impacto de las competiciones de carrera por montaña con ejemplos como el Ultra-Trail del Mont Blanc, con sus 2.500 participantes. Pero no se dice también que esta prestigiosa prueba se realiza sobre caminos turísticos bien trazados, consolidados y cuidadosamente mantenidos año tras año por cuadrillas de trabajadores locales. En los Estados Unidos, ejércitos de corredores y ciclistas de montaña restauran voluntariamente los caminos para revertir los daños causados, ganarse el beneplácito de las autoridades ambientales y el respeto de otros usuarios de los senderos.

Nada de eso sucede en España. Carreras como el Gran Trail Aneto-Posets con sus más de 2.000 participantes, o el Gran Trail de Peñalara, con más de 1.000 dorsales en 2014, se desarrollan sobre una red de caminos que, con la excepción de algunos tramos de pista forestal, son en su mayoría senderos pequeños, muy deteriorados, con su origen en el antiguo pastoreo de ganado menor, no concebidos para el uso recreativo intenso, y que nadie repara.

Demasiados efectos adversos

La demanda de pruebas cada vez más largas y duras, como maratones y ultramaratones (de

Participantes en el Ultra-trail del Mont Blanc del año 2009. Puede observarse el excelente trazado del camino y su firme bien mantenido (foto: Manu Oñorbe).

personal en la naturaleza. El creciente uso de las montañas como cancha deportiva va en detrimento de su valor, consagrado por siglos de admirativo aprecio por parte de escritores, filósofos, artistas, hombres de ciencia e incontables ciudadanos más, como espacio para el disfrute espiritual y la experiencia de la calma, el silencio y la tranquilidad.

Se insiste en que los corredores de montaña son usuarios sensibilizados hacia el medio ambiente, que recogen sus basuras y que aman las montañas. Sin ponerlo en duda, sí pensamos que este colectivo debiera demostrar su compromiso a través de hechos y actitudes explícitas, como los siguientes:

- Respetar la fragilidad de las montañas, así como reconocer que correr, especialmente en masa, afecta al suelo, a la vegetación y a la fauna.

- Exigir la modificación de los reglamentos de las carreras de montaña para que éstas discurren siempre por pistas foresta-

les y caminos expresamente consolidados para tal fin. No deberían emplearse senderos erosivos y de fuerte pendiente, y por descontado, jamás ir campo a través.

- Asumir límites en cuanto al número anual de pruebas en un mismo espacio y al número de competidores, que debería no pasar de 150-200.

- Aceptar que las carreras solo deben celebrarse en horario diurno y durante los meses de septiembre a noviembre, ya que la primavera y el verano son críticos en montaña por la reproducción de la fauna silvestre.

- Estar dispuestos a contribuir con algún tipo de retorno ambiental o compensación: dar algo a cambio del deterioro producido, por ejemplo una contribución económica, o colaborar en jornadas de restauración de caminos y reforestación.

- Y por último y fundamental, comprender que los parques nacionales, máximas joyas de la conservación de la naturaleza, pueden y deben conocerse, celebrarse y disfrutarse, pero no son el lugar adecuado para celebrar competiciones deportivas. ♣

Adhesiones que respaldan este texto

Además de RedMontañas, suscriben los contenidos de este artículo las siguientes organizaciones: Reforestación, Mountain Wilderness - Aylón, Guadarrama y Gredos; Amigos de la Tierra y Asociación Bio+. A título personal, lo suscriben Eduardo Martínez de Pisón (catedrático emérito de Geografía Física en la Universidad Autónoma de Madrid), Julio Vías (escritor y naturalista), Manu Oñorbe (consultor ambiental y corredor), Luis Alejos (escritor y autor de guías de montaña), Blanca Ramos (técnico de conservación en el Parque Nacional de Sierra Nevada) y Javier Benayas (profesor de Ecología de la Universidad Autónoma de Madrid).

Autora: Rosa Fernández-Arroyo (coordinación@redmontanas.org), bióloga y montañera, dirige RedMontañas, asociación creada hace una década para transmitir la importancia de proteger las áreas de montaña y contribuir a la puesta en marcha de todos los mecanismos necesarios para este fin. Más información, en www.redmontanas.org

cuarenta a cien kilómetros) ha disparado la capacidad de penetración de esta actividad, empujando literalmente a multitudes hacia las zonas más altas y lejanas, hasta ahora relativamente preservadas por la distancia y el filtro del esfuerzo. Como consecuencia de la masificación puntual de lugares antaño tranquilos se producen también afecciones a la biodiversidad, que suelen pasar inadvertidas frente a impactos más visibles como la erosión o las basuras.

Por lo general, el pisoteo de un pequeño rodal de una planta protegida o ahuyentar a un animal son cosas que pasan desapercibidas. Pero este tipo de efectos puede ser especialmente importante durante las carreras y entrenamientos grupales nocturnos. En espacios naturales tan antropizados como la sierra de Guadarrama, la fauna silvestre sufre un grado de estrés cada vez mayor que a menudo lleva a los animales a que desarrollen hábitos crepusculares. Por esta razón las actividades deportivas y recreativas nocturnas, cada vez más de moda, constituyen un claro factor de perturbación que interfiere en los patrones de alimentación y descanso de la fauna y que se volverá tanto más perjudicial para sus poblaciones a medida que esta moda vaya a más.

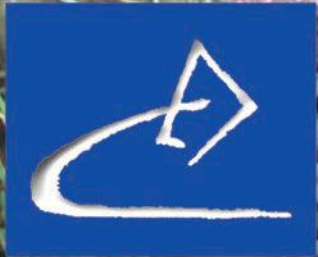
Cada vez más usuarios de las montañas se están pronunciando en contra de la proliferación de las competiciones debido a las molestias, la frustración y la pérdida de calidad de la vivencia

PUBLICACIÓ AMB L'AJUD ECONÒMIC DE:

PUBLICACIÓ AMB LA COL·LABORACIÓ DE:

Societat d'Amics
de la Serra Espadà